

ORTADOĞU'DA BARIŞ YAPIMI: FİLİSTİNLİ YA DA FİLİSTİNSİZ “NORMALLEŞME”?

ANALİZ

LARBI SADIKI

07 EKİM 2020

الشرف
للأبحاث الاستراتيجية

AL SHARQ
STRATEGIC
RESEARCH

(Bu metin İngilizce orijinalinden çevrilmiştir.)

İÇİNDEKİLER

ÖZET	4
YENİDEN TANIMA (RE-COGNITION) VE NORMALLEŞME	5
YENİ BİR TARZ/NESİL/TÜR BARIŞ YAPIMI: NORMSUZ NORMALLEŞME	8
“ÇEŞİTLİ BARIŞ YAPIMI TARZLARININ KARŞILAŞTIRILMASI”	9
NORMALLEŞTİRİCİLERİN PROFİLLERİ	11
İBRAHİM ANLAŞMASI: MASADA NE VAR?	12
AMERİKAN “AYAK İZLERİ”	13
BÖLGESEL BAĞLAMDA NORMALLEŞME	15
SONUÇ	16
İLERİYE BAKMAK	18
REFERANSLAR	20
YAZAR HAKKINDA	22
AL SHARQ STRATEJİK DÜŞÜNCE KURULUŞU HAKKINDA	22

Özet: İsrail'in "Trump Anlaşması" altında Arap devletleriyle birer birer normalleşme girişimi, Filistin'in adalet ve devlet olma hakkı gibi konuları göz ardı etti. Bu makale, salt İsrail'e fayda sağlayan bu açılımların, barış yapımı üzerinde doğal olarak olumsuz sonuçlar doğurduğunu savunmaktadır. Bu sebeple "Trump Anlaşması"nın, Arap-İsrail çatışmasında gözle görülür şekilde dengesiz bir dış politikanın tezahürü olduğu söylenebilir. Bu analizde, son dönemde İsrail'le anlaşmaya varan Arap "normalleştiricilerin", Filistinlilerin mülksüzleştirilmesi ve onların Ortadoğu'daki herhangi bir barışta kilit muhatap olarak yeniden tanınmasıyla ilgili sahip oldukları ahlaki pozisyonlarını görmezden geldiği ele alınacaktır. ABD dış politikasının Trump-Kushner önderliğindeki bu "yeniden ayarlanması"nda barış yapımı, uzun süredir var olan toprak karşılığı barış ilkesini ortadan kaldırma eğilimindeki İsrail ile iş birliğini genişletmek adına demokratik olmayan ve/veya zayıf devletleri hedefliyor. Daha ziyade amaç Filistinlileri dışlamak ve İsraililer ile Filistinliler arasındaki çatışmanın çözümünün kilit temellerini yani BM kararlarını sulandırmak gibi görünüyor.

Anahtar Kelimeler: Normalleşme, İbrahim Anlaşması, Barış Yapımı, Yüzyılın Anlaşması, Oslo Anlaşmaları, Bahreyn, İsrail, BAE

1979'da Camp David Anlaşmasını izleyen Mısır-İsrail barış antlaşmasıyla başlayan son on yıllar, İsrail ile Arap komşuları arasında kademeli ancak gayri resmi bir "normalleşme" hareketine tanık oldu. Bununla birlikte, 1994 yılında Ürdün'ün de takip ettiği Mısır adına resmi savaş halinin sona ermesi, daha ziyade bir soğuk barış hissiyatı yarattı. Bu arada, Filistinlilerin ulus devlet mücadeleleri, Oslo Anlaşmalarının başarısız olmasından bu yana gölgede kalmış bulunmakta. Yaser Arafat ve Filistin Kurtuluş Örgütü'nün sınırlı ancak nihayetinde tamamlanmış olsa da egemen bir devlet uğruna oynadığı kumar işe yaramadı. 1993 yılında Oslo Anlaşmalarına son verilmesinden bu yana iki devletli çözüm düşüncesi, art arda her bir Amerikan ve İsrail hükümetinin iktidara gelmesiyle daha da uzaklaştı. Trump yönetiminin Filistin sorununu çözme yönündeki mevcut çabaları, Filistinlilerin egemen olduğu bir devlet noktasında güdük kaldı. Bunun yerine, İsrail'e devam eden ekonomik ve siyasi bağımlılık ve de Ortadoğu şahinleriyle barış anlaşmalarının imzalanması, Trump'ın kıdemli danışmanı ve aynı zamanda damadı olan Jared Kushner'i ve onun bölge başkentleri arasındaki mekik diplomasisinin gündemini yoğun şekilde işgal ediyor. Filistinlilerin devlet arzusu göz ardı edildi. "Yüzyılın Anlaşması" ("Trump Anlaşması") ve İsrail ile yeni imzalanan normalleşme anlaşmaları, Filistin'i sadece uluslararası toplumda değil, Arap Ligi'nde de etkili bir şekilde kenara itti. Bu makale, Filistinlilerin *hakikatselleştirme (faction-alization)* ve *kurgusallaştırma (fiction-alization)* arasında adil barış hakkının nasıl parçalandığına dair sorular sormaya çalışmaktadır. Bu diyalektiğin, adalet ve "hakikat" in inşası üzerinde etkisi vardır.

Yeniden Tanıma (Re-Cognition) ve Normalleşme

Batı kamuoyunu oluşturanların büyük bir kısmı, İsrail'e ve uluslararası topluma olan bağımlılığını sürdürmesi nedeniyle Filistin'i tanımamış durumda.

Liberal söylemler, küresel bir ortamda kimlik politikaları, çevrecilik, feminizm ve ırkçılık karşıtlığının yeniden tanınması için kültürel ve düşünsel standartlar ve normlar belirler. Yine de başka bir Filistin'in yeniden tanınmasına karşı hala bir direniş söz konusu. Filistin'e özel bir atıfla, ahlaki bir özgürleşme dürtüsü olarak liberalizm söz konusu olduğunda, hakiki bir 'normalleşme' henüz gerçekleşmiş değil. Liberal normlar, liberal doğruculuk ve hakların dağıtılmasına dair liberal sorumluluk dünya çapında giderek yaygınlaşıyor. Ancak bu liberal eğilim Filistinlilere kadar uzanmıyor. Bunun yerine, Filistin ve İsrail'i bir tür iki zıt olarak yeniden üretme eğiliminde olan liberal siyasi-jeostratejik bir pratik var gibi görünüyor. Bu mantıkta İsrail, AB tarafından açıkça kınanan 2018 Yahudi "ulus-devlet" yasasına göre, Yahudi vatandaşlarına tahsis edilmiş tek egemenlik, tek toprak ve tek taraflı kendi kaderini tayin etme anlayışının da sahibidir.¹

Benzeri bir dil-iktidar özellikleri taşıyan sosyo-politik dünya, İsrail'in mülkiyet iddialarına sahip çıkıyor. Bilgi üretimi, hukuktan güvenlik araştırmalarına kadar bu düzenin yeniden üretiminin bir bileşenidir. Bilgi üretimi söz konusu olduğunda, bu durum kısmen Oryantalizm ve Siyonizm karşıtları tarafından İsrail'e yöneltilen eleştirilere yapılan entelektüel saldırılar tarafından teşvik edilmiştir. Çeşitli direniş biçimleri kriminalize edilmiş ve terörizm alanına sokulmuştur. Başka bir deyişle siyasal olan, baskın bilgi-pratik ile birlikte çalışmıştır. İdeoloji ve ahlak, politik mücadelenin merkezinde yer almaktadır. Filistin böylelikle *hakikatselliğinden ayrılmış (de-factionalized)*, ondan sıyrılmış ve *kurgusallanmıştır (fictionalized)*. Bu bilgi üretimi, Filistinlilerin tanınmasını reddetme üzerine kurulu olan hakim söylemlere karşı direnişi zayıflatmak adına sürekli mücadeleleri içermektedir.

Statükoyu bozan veya buna direnen güçler, yükselen sesler ve söylemler ya susturulmakta ya da ulusal tartışmaların sınırlarında tutulmaktadır. Bu doğrudan ve dolaylı olarak "Siyonizmin aklanmasına" katkıda bulunan bir girişimdir. Fransa'da İsrail'e yönelik eleştirilerin suç kabul edilmesine dair son girişimler, anti-Siyonizmi anti-Semitizm ile birleştirme eğiliminde olduklarını gösteriyor.² Filistin sorununda tek veya iki devletli çözüme dair devletin eylemsizliği, kamusal alanda ifade özgürlüğü alanını daraltan devlet eylemi tarafından maskelenmiş bulunuyor.

Bu tür adımlar Filistinlilerin yeniden tanınma arayışının altını oyuyor. Yeniden tanıma, çok boyutlu ve karmaşık bir terimdir. Bir şeyi bilişsel olarak kabul edilebilir kılmayı ifade eder. Bu, herhangi bir şeyi sosyal, politik, entelektüel ve ahlaki tahayyüle yerleştirmeyi gerektirir. Batı felsefesi tanıma kavramsallaştırmalarıyla doludur. Kendi kaderini tayin etme ve egemenlik yasal birer gerçeklik haline gelmeden önce adil, deyim yerindeyse “normalleştirilmiş” fenomenler olarak kabul edilmelidir. Rousseau için tanıma, iki tür sevgi/saygıdan oluşan insanın iç ve dış onaylama arayışında can bulur. Birincisi, *amour de soi*, kişilik ve öz sevgiyle ilgilidir. Görünüşte egoist olmasına rağmen, kendini koruma mekanizması olarak da anlaşılabilir. İkincisi, *amour propre*, yani gerçek sevgi/saygıdır. Bu tanıma biçimi ilişkiseldir, toplum tarafından benliğin tanınmasıdır.³ Tanınma arayışı, geçmişte ve günümüzde *olma* arzusunu ortaya çıkarır. Sivil, kültürel ve politik gereçler; STK’lar, medya aktivizmi, yasal, sosyal ve politik savunuculuk aracılığıyla ifade edilir ve uygulanır.

Ancak konu Filistin olunca, normalleşmeye yönelik son hamleler yeniden tanıma adımını yok sayıyor gibi görünmekte. Bunun yerine, on yıllardır yerleşik olan Filistin’in *kurgusallanması* devam etmektedir. 1978 Camp David Anlaşmaları ve akabinde 1979’daki Mısır ve İsrail barış antlaşması, bir Filistin devleti kurmanın uluslararası yasal temellerini aşağı yukarı ortadan kaldırdı (Söz gelimi; BM’nin 181 (1947), 242 (1967) ve 338 (1973) Kararları). 1993 Oslo Anlaşmaları da bu yasal temellerden geriye kalan ne varsa aşağı yukarı hepsini yok etti. Bu durum, barış yapımı kisvesindeki bir oyun değiştiricidir. Filistinlilerin İsrail sömürgeciliğinden kurtulması sorununun gelecekte çözüme kavuşturulması için BM tarafından zorunlu kılınan yasal referans çerçevesinin zayıflaması dışında tek bir unsur Filistin devleti arayışından ödün vermemiştir.

Oslo, İsrailileri ve Filistinlileri çetin siyasi ve bölgesel farklılıklarının üstesinden gelmek için diyalog masasına oturttu. Bu müzakereler, iki hasım arasında “güven artırıcı önlemler” inşa etme noktasında bir şekilde ilerledi.⁴ Yine de, Oslo Anlaşmalarındaki çeşitli sorunlar aşağıdaki noktalarda basitçe ifade edilebilir:

1993 Oslo Anlaşmaları da bu yasal temellerden geriye kalan ne varsa aşağı yukarı hepsini yok etti. Bu durum, barış yapımı kisvesindeki bir oyun değiştiricidir. Filistinlilerin İsrail sömürgeciliğinden kurtulması sorununun gelecekte çözüme kavuşturulması için BM tarafından zorunlu kılınan yasal referans çerçevesinin zayıflaması dışında tek bir unsur Filistin devleti arayışından ödün vermemiştir

- İsraililerin (bölünmüş) Filistinliler karşısında üstün konumda olduğu muazzam güç asimetrileri.
- Tarafli arabuluculuk, yani Norveçlilerin aksine yalnızca Filistinlilere taviz vermeleri için baskı yapan ABD tarafından yürütülen arabuluculuk. ABD'nin "İsrail'e bağlı ve İsrail'in gündemine geniş ölçüde sadık kalması"⁵ eşit şartlar yaratmaya başından beri engel oldu. Oslo'nun başarısızlığının yalnızca "yalanları, muğlaklıkları ve düpedüz ihanetleri" kendisini barış için yanlış adam yapan Yaser Arafat'ı suçlayarak kişiselleştirmesi⁶, İsraililere herhangi bir sorumluluk vermekten kaçınması barış sürecinde ABD'nin tek taraflılığını doğrulamaktadır. Arafat'ın anlaşmayı imzalamama konusunda Filistin haklarına dair kendi kırmızı çizgileri vardı.
- Zorlama: İsrail, Filistinlilere göre asimetrik askeri avantaja sahip olduğundan, İsrail'in uzlaşmaz tavrı, çeşitli Oslo şartlarını ihlal ettiğinde anlaşmalara yerleştirilmiş mekanizmalar veya barış aracılarının kendileri tarafından engellenemezdi.
- Filistin birliğinin ve fikir birliğinin yokluğu: Oslo, El Fetih'in öncülüğündeki bir süreçti ve laikler, solcular ve İslamcılar gibi diğer fikirleri dışarıda bırakmıştı. Anlaşmalar, çatışma nüveleri içeriyordu. Anlaşma, özellikle Hamas gibi Filistinliler arasındaki diğer siyasi tercihleri veya potansiyel olarak imkan sahibi alternatif iktidar adaylarını kapsamıyordu.
- Üç taraflı bağımlılık: Oslo Anlaşmalarının bir parçası olarak Filistin Yönetimine (FY) ve Arafat'a kapsamlı bir uluslararası yardım akışı,⁷ onları temelde bağımlılık sendromuna maruz bıraktı. İlk olarak, Oslo'nun çeşitli hükümlerini tam olarak uygulamak için İsraililerin iyi niyetine bağımlıydılar. İkinci olarak, FY esasen barış sahibi toplumun "müşterileri" haline geldiğinden, uluslararası barışçılara bağımlı oldu. Üçüncü olarak, barış sürecine dahil edilmemiş olan Filistin taraflarının tarafsızlığına bağımlılık vardı. Hatta bunlardan bazıları barış sürecini raydan çıkarmaya çalıştı, diyalog yerine şiddete yöneldi.
- Konsolide polislik: Oslo süreci, Filistinlilere polislik yapma sorumluluğunun bir kısmını Filistinlilerin kendilerine, güvenlik "iş birliğine",⁸ yani FY'ye kaydırды. Bu mekanizma İsrailileri bir tür cebri vekalet yoluyla kısmen rahatlatmış bulundu. Bu, Muhammed Dahlan⁹ idaresinde zorlayıcı bir aygıt yarattı. Oslo barış paradigması böylece Filistin-Filistin kutuplaşmasını da derinleştirdi.

Dahası, Oslo'dan bu yana, bugünlerde siyasette ve medyada Filistin ve bölgede 'barış yapımı' hakkındaki söylemlerde bu BM kararlarından nadiren bahsediliyor. Görünüşe göre Trump Anlaşması, Filistinlilerin kendi kaderini tayin ve devlet olma iddialarını dikkate almıyor. Bunun Filistinlilerin haklarını tanıyan sosyo-politik bir tahayyülün inşasına yakından etkileri vardır. Yakın zamanda yayınlanan bir Oxfam raporu, 26 yıllık Oslo "barışını"

eleştirel bir şekilde değerlendirirken sözde İlkeler Bildirgesi'nin, uluslararası hukuka dayanan barışın anahtarı olan "hak temelli, ilkeli ve kapsayıcı" yaklaşımdan uzak olduğu sonucuna varıyor. Barış sürecinde sivil toplum, kadınlar ve gençlik gibi kurumları kapsayan bir yapının eksikliği, Filistinliler ile Hamas-El Fetih arasında birlik yerine anlaşmazlığın olması ve de hesap verilebilirliğin, yani üçüncü şahısların yaptırım gücünün bulunmaması Oslo'nun başarısızlığında etkili oldu.¹⁰ Bunların hepsi İsrail yerleşimlerinin durması yerine "patlaması" ile sonuçlandı; yerleşimcilerin sayısı 1993'teki 115.600'den 2019'daki 600.000'e yani "dört katına çıktı". Ayrıca, Oslo tarzı "barış" Filistin ekonomisini "sakat" bıraktı; kişi başına üretim, "barış" öncesi yılların (1968-87) %4,4'üne kıyasla yılda %0,1'lik (1994-2014) önemsiz bir artış gösterdi ve Filistinli kadın işsizliği %47,4 ile 2017 itibari ile dünyadaki en yüksek seviyeye ulaştı.¹¹

Yeni bir tarz/nesil/tür barış yapımı: Normsuz Normalleşme

İsrail ile normalleşme planları indirgemeci bir doğaya sahiptir. Barış için barışı, toprak karşılığı barışın zıttı olarak doğallaştırmaya çalışan çerçeveler sunmaktadırlar. Son dönem normalleştirme planları ise herhangi bir koşulluluğa dayanmamakta. Örneğin İsrail ile yapılan anlaşmanın bir şartı olarak Gazze üzerindeki kuşatmanın kaldırılması konusunda ısrar edilebilirdi. Bazıları, normal İsrail ile normalleşme içindeki "normal" olana uydurmaya çalışabilir. Normlar olmadan normalleştirme, adalet yokluğundan dolayı oldukça tartışmalı bir hâle gelir. Barış yapımının öyle olduğu varsayılan ahlaki boyutlarını görmezden gelen "önce ben" tipi siyasete geri döndürür. Dolayısıyla, son dönemdeki normalleşme tarzı Filistin'in kurgusallanmasına katkıda bulunmakta. Barışı yapımının merkezindeki adaleti feda etmektedir. Yani bu, Jared Kushner ve Donald Trump'ın söyleminde görüldüğü gibi *adil* bir barış yapmak adına değil, normalleşme uğruna normalleşmedir. "İbrahim Anlaşması" ve ardından 15 Eylül'de Washington, D.C.'de düzenlenen imza töreni, kendilerine hizmet eden başarılar olarak kutlanıyor. Filistin tarafı içinse bunlar adil barışa giden birer basamak değiller.

Anlaşmaların adalete dair koşulları, Filistinliler için eşitliği ve eşit hakları barındıran maddelerden yoksun olduğu belirtiliyor. Sanki yeni "normalleştiriciler", kendilerini korumak amacıyla Filistin'i barış müzakerelerinden uzaklaştırmış/silmiş gibiler. Bu düşünceyle,

Dolayısıyla, son dönemdeki normalleşme tarzı

Filistin'in kurgusallanmasına katkıda bulunmakta.

Barışı yapımının merkezindeki adaleti feda

etmektedir. Yani bu, adil bir barış yapmak adına

değil, normalleşme uğruna normalleşmedir

normalleşmenin Filistin sorununda barış yapımını kanunlara uygunluk, adalet, devlet olma ve Arap-İslam dayanışması normlarıyla bağdaştıramadığı kaydediliyor. Siyasi anlatı artık gaspedilmiş topraklarına dönmeyi bekleyen insanların haklarıyla ilgili değil, sınırları olduğu gibikorumakla ilgili. Bu adım normalleştiricileri, Filistinlilere yönelik baskıyı sürdüren kolonyal yapılara karşı vurdumduymaz, hastalıklı bir yapıya sahip barış planlarındaki edilgen aktörlere indiriyor. Yani, yaptıklarıyla değil güç siyasetindeki hiyerarşi onların yerini belirliyor.

“Çeşitli barış yapımı tarzlarının karşılaştırılması”

Arap-İsrail çatışması tarihinde, Barış yapımının çeşitli yorumları ve uygulamaları olmuştur. İki Arap devletinin imzaladığı anlaşmalar olan 1979 Mısır-İsrail barış anlaşması (1978 Camp David Anlaşmasını takiben) ve bu kez Ürdün ve İsrail’i içeren ikinci bir barış anlaşmasını işaret eden 1994 Wadi Araba Anlaşması bu noktayı göstermektedir. Karşılıklı tanıma, askerden arındırma, toprak takası, su düzenlemeleri ve ticaret anlaşmaları her iki anlaşmanın kapsamı ve içeriği açısından farklı şekillerdeydi. İlk anlaşma İsrail işgali altındaki geniş toprakların tanınması ve geri alınması üzerinedi. Ürdün egemenliğine bir miktar toprak kazandıran ikincisi ise daha sembolik bir biçimde tanıma ve savaştırmazlık unsurlarına sahipti. Her ikisi de “normalleşme” kavramı altında toplanmış görünmektedir. Trump’ın “Yüzyılın Anlaşması” hareketinin peşine taktığı “normalleşme” girişimleri rüzgârı, yine bir başka sözde barış yapımı türüdür.

“Barış” kelimesi çeşitli şekil ve anlamlarda olabilirken, bu bağlamda Trump-Kushner barış düzeni Filistinliler için adaletin yokluğuyla dikkat çekmektedir. Filistinlilerin yok sayılması, “barış düzeni (pax)” terimini; düşmanlığın, savaşın ve/veya işgalin sona ermesine işaret eden kurucu anlamından yoksun kılarak uluslararası alanda tanınmış sınırların ortaya çıkmasına ve iki tarafın (sömürgeci ve sömürgeleştirilmiş tarafların) siyasi uzlaşısına zemin hazırlar.

Bu tarz normalleşme politikalarının temel noktası, tekil kural koyucuları barış yapıcıları olarak yeniden markalaştırmaktır. Bu politikalar onların mevcut iktidarların gözüne girmesini sağlamakta, onlara özellikle de şimdiye kadar İsrail’in münhasır kalesi olan sofistike Amerikan silahlarına sahip olmak karşılığında ABD kanun yapıcılarının arzuladıklarını kabul ettirmektedir

Normalleşme, yukarıda belirtildiği gibi yalnızca indirgemeci değil, aynı zamanda dışlayıcıdır. Dikey bir şekilde tekil kanun koyucular tarafından yürütülür. Kanun koyucular normalleşme planlarının halk tarafından onaylanmasını referandum yoluyla yapmak istemezler. Seçilmiş parlamentolardan gelen geri bildirimlerden ve özgür kamuoyundan tam olarak yararlanmadan işleyen, demokratik olmayan devletler tarafından “normalleşme” olarak tanımlanan bu barış yapımı tarzı, Faustian reel politikten başka bir şey değildir. Bu tarz normalleşme politikalarının temel noktası, tekil kural koyucuları barış yapımcıları olarak yeniden markalaştırmaktır. Bu politikalar onların mevcut iktidarların gözüne girmesini sağlamakta, onlara özellikle de şimdiye kadar İsrail’in münhasır kalesi olan sofistike Amerikan silahlarına sahip olmak karşılığında ABD kanun yapımcılarının arzuladıklarını kabul ettirmektedir (BAE’nin Amerikan F-35’lerini satın alma arzusu buna bir örnektir).¹²

Dolayısıyla bu normalleşme anlaşmalarının Filistin ile hiçbir ilgisi yoktur. Elbette, bu anlaşmalar İsrail ile sınırları paylaşan devletlerce ve Yahudi devletiyle savaşan taraflarca yapılmıyor. Mısır ve Ürdün’ün İsrail ile anlaşma yapma motivasyonları ile yeni normalleşen devletlerinki (örneğin Bahreyn ve BAE) birbirinden farklı meseleler. Mısır ve Ürdün İsrail topraklarını işgal etmişlerdi ve İsrail ile savaş geçmişine sahiptirler. Mısır ve Ürdün’ün yaptığı barış, yukarıdan aşağı, iki devlet arasında oldu. Bir yere kadar, bilişsel ve kültürel alana sirayet edemedi. Şu anda ortaya çıkan şeylerin (çocukların bayrak sallaması, anlaşmaların okul kitaplarına girmesi¹³, otellere Yahudi adetlerine uygun yemeklerin hazırlanması talimatının verilmesi¹⁴, vb.) emsali bulunmamakta. Tam anlamıyla İsrail yeniden tanınmaktadır. Her ne kadar son zamanlarda Sisi yönetimindeki Mısır, eğitim müfredatını İsrail ile “barışı” teşviğe vurgu yapan tarih konularını hedefleyecek şekilde yeniden düzenliyor gibi görünse de,¹⁵ Mısır ve Ürdün’ün barış anlaşmaları görece “soğuk” kalmaya devam etmekte ve genel olarak halklarına sirayet etmiş değildir. Zira Ürdün’de de olduğu gibi Mısırlı öğretmen sendikaları bu tür değişikliklere direnmesi sebebiyle bu adımlar hala temel seviyede kalmaktadır.

Öte yandan BAE, Emirlik halklarını İsrail ile uzlaşmayı benimsetmek için tasarlanmış müfredat çalışmalarına çoktan başladı. Ödedikleri ağır bedele rağmen, Mısır ve Ürdün halkı henüz normalleşmeyi kabul etmedi. İsrail bayrağını sallayan çocukların görüntüleri, Arap coğrafyasında ender karelerdir. Mısır veya Ürdün’de ise hiç rastlanılmadı. Muhtemelen, iki ülkenin güçlü öğretmen sendikaları bu tür hareketlere en azından kısmen direnecektir.

Nitekim genel olarak Arap zihninde bulunan ve bu Trump Anlaşması ile de değiştirilemeyecek olan Filistin konusundaki ahlaki öfke, büyük bir birliktelikle barışı şöyle okuyor: Yalnızca barış için barış değil, toprak karşılığı barış. Yani, bugünlerde üzerinden barış yapımının yürütüldüğü yarı-*terra nullius* (devletsiz toprak) mitini ters yüz eden barış tarzı, İsrail'i tepeden inme şekilde gerçekleşen revaçtaki "normalleşme" anlaşmalarında tarafkılarak hakiki bir barışın tek gerçek mağdur tarafı olan Filistinlileri dışarıda bırakıyor. Bu durum ise görmezden gelinen aşikâr bir gerçektir.

Normalleştiricilerin Profilleri

Bu bölüm, yeni normalleşme anlaşmalarının taraflarının "profilini" çıkarıyor. İsrail bu denklemin sömürgecisidir. Kuruluşundan bu yana yetmiş yılı aşkın süredir ağır insan hakları ihlalleri gerçekleştirmektedir. Adil bir barıştan kaçmaktadır. İsrail, 1993 Oslo Anlaşmalarından bu yana pazarlıktan yana olmamıştır. Filistinli Esirler Cemiyeti'ne göre, COVID-19'un yayıldığı İsrail hapishanelerinde hâlihazırda cezalandırılan yaklaşık 4700 mahkûm arasında yaklaşık 180 çocuk ve düzinelerce kadın (16 anne dâhil) yer almaktadır. Uzun süredir içeride bulunan mahkûmlar arasından 547'si ömür boyu hapis cezasına çarptırılmış ve 400'ü de kötü şöhretiyle nam salmış idari gözetim altında tutulmaktadır. Çoğu, aileleriyle iletişimden mahrum ve yüzlercesi hasta. Nail Barguti ismindekii bir mahkûm İsrail hapishanelerinde toplam 40 yıl yatmıştır.¹⁶

İsrail'in insan hakları ihlallerini ispatlayan çok sayıda belge vardır. Uluslararası Af Örgütü, Filistinlilerin "hukuka aykırı öldürülmelerinden", 12 yıllık "yasa dışı" Gazze ablukasının "toplu cezalandırılmalarından"¹⁷, yasa dışı yerleşimlerin inşa edilmesi ve genişletilmesi yoluyla "Filistinli toplulukların sıkıştırılmalarından"¹⁸ "ve "İsrail işgal güçlerinin Filistinlilere karşı orantısız ve gelişigüzel güç kullanımından" bahsetmektedir. Buna, BM İnsan Hakları Konseyi'nin de (BAE'nin 2018'de *lehte* oy verdiği bir karar!) belirttiği gibi protestocular da dâhildir.¹⁹

İsrail, BAE'yi Arap saflarını bozan bir devlet olarak görüyor. Öte yandan BAE, İsrail'de teknolojik ve askeri bilgi birikimi görüyor. Bu durum, barış için pek de iyiye işaret etmeyen bu ilişkinin tuhaflığı etrafında yeni bir denklem gibi duruyor

BAE'nin geçmişi de iyi bilinmektedir. Blackwater paralı askerleri ve bölge genelinde artan müdahaleciliğiyle ünlenmiştir.²⁰ BAE ile İsrail arasındaki bu yeni ilişkinin yakından izlenmesi gereken bir ilişki olduğu iddia edilebilir. Bu yeni BAE-İsrail konsorsiyumu gelecekteki istikrar için ne anlam ifade ediyor? Ufukta ikisinin ortak "maceraları" görünüyor ve bunun daha fazla entrikaya yol açacağı kesin. İsrail, BAE'yi Arap saflarını bozan bir devlet olarak görüyor. Öte yandan BAE, İsrail'de teknolojik ve askeri bilgi birikimi görüyor. Bu durum, barış için pek de iyiye işaret etmeyen bu ilişkinin tuhaflığı etrafında yeni bir denklem gibi duruyor.

Bahreyn, Sünni azınlığın Şii çoğunluğa hükmettiği küçük bir ülke. 2011'de Bahreyn *hiraki* üzerindeki Suudi Arabistan'ın Yarımada Kalkanı liderliğindeki güçlü baskısı ve KİK müdahalesi sadece birkaç yaşında. Burada Suudi bir hami-müvekkil dinamiği bulunmakta. Suudi Arabistan Krallığı ustalıkla normalleşmeden kaçındı fakat Bahreyn'i öne sürdü.

İbrahim Anlaşması: Masada Ne Var?

İsrail ve BAE arasındaki yeni anlaşma, İbrahim Peygamber'in "Orta Doğu'da Müslümanlar, Yahudiler, Hıristiyanlar ve tüm inançlardan insanların ... bir arada yaşama ... ruhu içinde yaşadığı bir gerçekliğe ilham vermek...[ve] teşvik etmek" adına ortaya koyduğu bir "tanıma" olarak adlandırıldı.²¹ Fakat, ortak tarihi bir atayı (İbrahim Peygamber) 'tanımak', kalkınma adına teknokratik bir 'barış' mühendisliği yapılmasını gerektiren bir kurgu şeklinde hareket etmiştir ve mevcut çatışma alanları olan "sürdürülebilir tarımsal kalkınma" ve "sürdürülebilir su kullanımı" konularını göz ardı etmiştir. Bu ortak soyun vurgulanması, işgal ve haklarla ilgili olan İsrail-Filistin çatışmasının kökeninden saptırmaktadır. İbrahim Anlaşmaları, İsrail ve BAE arasında "Vizeler ve Konsolosluk Hizmetleri, Yenilik, Ticaret ve Ekonomik İlişkiler, Sağlık, Bilim, Teknoloji ve Dış Uzayın Barışçıl Kullanımı, Turizm, Kültür ve Spor, Enerji, Çevre, Eğitim, Denizcilik Düzenlemeleri, Telekomünikasyon ve Tarım Sonrası ve Gıda Güvenliği, Su, Yasal İş Birliği" alanlarında ortaklık kuruyor.

Çarpıcı olan, anlaşmaların *değınmediğı* şeylerdir. Muhtemelen normalleşmenin de zemini olan "İsrail-Filistin çatışması", sırasıyla İsrail ile Mısır ve Ürdün arasındaki antlaşmalar ve Trump'ın "Barış Vizyonu" (Yüzyılın Anlaşması)'yla ilgili olarak yalnızca iki kez bahsediliyor. İbrahim Anlaşması aslında bir barış anlaşması değildir. Bunlar daha ziyade İsrail ile BAE arasında terörizm ve aşırılığa karşı araştırma ve geliştirme gibi geniş kapsamlı alanlarda çok yönlü, açık uçlu iş birliği kuran bir anlaşmadır. Hatta anlaşma, "Ortadoğu için Stratejik Gündem" altında İsrail, BAE ve ABD arasında "bölgesel güvenlik

Ortaya çıkan senaryo, kendi halkının normalleşme konusundaki tasarrufundan yoksun (yani demokratik olmayan) iki devletin, Filistinliler pahasına İsrail ile normalleşmeye giriştiği bir senaryodur. Ancak Barış hiçbir Arap devletinin verebileceği bir şey değildir. Arap devletleri İsrail ile barış yapmakta özgürdür. Ancak Filistinliler adına değil

ve istikrar”, ekonomik kalkınma ve “bölge genelinde barış kültürü” gibi konuları da hesaba katarak bir koordinasyon zemini hazırlamaktadır. İsrail ve BAE için yeni normalleşme, “birbirlerinin egemenliğine ve barış ve güvenlik içinde yaşama hakkına saygı” temel alınarak “uluslararası hukuk ilkelerine” dayanmaktadır. Ancak Filistinlilerin haklarından veya Filistin egemenliğine giden yollardan bahsedilmemektedir. Anlaşmalar, BAE’nin anlaşmaya dahil ettiğini iddia ederek kendisini savunduğu Batı Şeria’nın İsrail tarafından ilhaki konusunda da sessiz kalmaktadır. İş birliği gibi, burada da uluslararası hukuka saygı İsrail’e ve BAE’ye (ve Bahreyn’e) özeldir. Filistinlileri dışarıda bırakmaktadır. İbrahim Anlaşmasındaki esas olumlu nokta, BAE’nin İsrail ile bir zamanlar gizli olan anlaşmalarını halkına ilan etmiş olması olabilir. İlgili tarafların vatandaşları adına konuştuğunu iddia eden Anlaşmalar, “İsrail ve Emirlik ilişkilerinin normalleşmesinin her iki halkın da yararına olduğunu” iddia etmektedir. Yine de, yeni normalleşmeye karşı çıkan bir Emirlik şairinin ülkesinden Mısır’a seyahatinin yasaklandığını not etmek gerekir.²²

Ortaya çıkan senaryo, kendi halkının normalleşme konusundaki tasarrufundan yoksun (yani demokratik olmayan) iki devletin, Filistinliler pahasına İsrail ile normalleşmeye giriştiği bir senaryodur. Ancak Barış hiçbir Arap devletinin verebileceği bir şey değildir. Arap devletleri İsrail ile barış yapmakta özgürdür. Ancak Filistinliler adına değil. Arap diplomasisi, Filistinliler üzerindeki hamiyet ilkesini reddetmiştir.

Amerikan “Ayak İzleri”

Yeni normalleşme, Trump’ın Yüzyılın Anlaşması yolculuğunda bir durak. ABD’nin arabuluculuğundaki bu son “barış” sürecine şüpheyle yaklaşmak için çeşitli nedenler var. Amerika’nın İngiltere’ye karşı verdiği ünlü bağımsızlık mücadelesi, Bağımsızlık Bildirgesi ve buna eşlik eden özgürlük, adalet, eşitlik değerleri, insanlığın medeniyet repertuarına ait hale geldi. Amerikan Devrimi, kendi kaderini tayin ve özgürlük için büyük bir örnek olarak dünyanın bilişsel tahayyülüne girdi. Ancak Ortadoğu’ya yönelik dış politikada,

Amerikalılar özgürlükle ilgili herhangi bir *savoir-faire* (beceri) veya uzmanlık uygulamıyor gibi görünüyor. Bir bakıma, diğer küresel aktörlerden daha büyük bir sorumluluk taşıyorlar. Amerikan Devriminin Kurucu Babaları ve Anayasa Yapıcıları, özgürlük ve bağımsızlığın büyük anlatısının tohumlarını attılar. ABD'nin yalnızca tek taraf, tek parti ve tek işgalci devleti desteklediği bu hikayede, tüm bunlar ne anlama geliyor? Tarafsızlığın olmaması, Yüzyılın Anlaşması anlatısında söylenebilecek bir sürü saçmalaktan başka bir şey bırakmaz.

Trump yönetimindeki Amerikan dış politikası, esasen Filistinlilerin tanınmasına ve uluslararası hukukun belirlediği insan haklarına saygı duyulmasına karşı çalışıyor. Trump diplomasisi, 2011 Arap ayaklanmalarının halka ait dürtülerine *karşı* konumlanmış görünüyor. Netanyahu ilhak planlarını²³, Trump yönetiminin daha evvel uluslararası hukuku ihlal ettiği düşünülen İsrail yerleşimlerini kabul etmesiyle koordine etti.²⁴ Bu, Avrupa Birliği'nin bu yerleşimlerin yasa dışılığını savunan pozisyonuyla çelişmekte.²⁵ ABD'nin Ortadoğu'daki tarihi, özellikle George W. Bush'tan bu yana azgın bir askerileştirmeye sahne oldu. On yıllardır ABD, İsraililer ve Filistinliler arasında gerçek barışı kolaylaştırmak bir yana Orta Doğu'da gerçek özgürlüğü, adaleti ve hatta kalıcı istikrarı destekleyen bir pozisyon sergilemedi. ABD, tarafsız bir arabulucu değil ve hiçbir zaman da "dürüst bir aracı" olmadı. Büyük güçlerin oyunları ve hataları Filistin'in halihazırdaki trajedisine neden oldu: İngiltere, bir güvenlik meselesi olarak İsrail'in kurulmasını destekledi. ABD başlangıçta, özellikle Wilson yönetimi altında İngiliz ve Fransız emperyalizmine karşı çıktı.²⁶ Ondan sonra yine aynı ABD, Ortadoğu'daki güvenlik stratejisinin ayrılmaz bir parçası olan İsrail'in yanında yer aldı. Washington'un bu dengesiz dış politikası her şeyi anlatmaktadır.²⁷

Bu en son normalleştirme şeması da az çok aynı. Özgürlük ve bağımsızlıkla eşanlamlı "istisnai" bir ABD imgesi ve onun büyük (örneğin, Wilsoncu) değerleri, bölgedeki dış politikası üzerinde hiçbir etkiye sahip değil gibi görünüyor. Eisenhower'ın 1956'da Süveyş'e yapılan Üç Taraflı saldırıyı durdurmadaki başarısı, pek uzakta kalmış gibi duruyor. O zamandan beri ABD politikası Orta Doğu'da barışı, özgürlüğü ya da *insan* güvenliğini geliştirmekte başarısız oldu (Bu da, tabii Mısır ile İsrail ve Ürdün ile İsrail arasındaki barış antlaşmalarında, Carter ve Clinton'ın 1979 ve 1993'teki başarıları barış yapımı girişimleri olduğu kabul edilirse).

ABD'nin "geri çekilmesi" konusunda devam eden tartışmalara rağmen Amerikalılar, onlarca yıldır şiddete saplanmış halde bulunan Ortadoğu'daki askeri izlerini bıraktılar. ABD, George W. Bush yönetiminden Barack Obama'ya ve ardından Donald Trump yönetimine kadar Irak'ı yok etti, Arap Baharı'nı sabote etmek için Arap otokratlarla iş birliği yaptı ve terörle mücadele ve güvenlik ajandasını sürekli olarak Arap dünyasında gerçek ve hayali teröristleri avlayarak genişletti. Ayrıca ABD, Filistin'i işgal etmek için 'barış'a aracılık etmekte. İsrail

bunun karşılığında Amerikalılara ne sunuyor? Bazıları, ABD için İsrail'in sadece "İslami radikalizme karşı bir siper" olmadığını, aynı zamanda Ortadoğu'da iş birliğinin istihbarat, füze savunması, terörle mücadele, insansız hava araçları ve robotik, teknolojik yenilik ve siber savaşı kapsayan güvenilir bir ortak olduğunu öne sürüyor (xiv-xvi).²⁸

Bölgesel Bağlamda Normalleşme

BAE, bazı yönlerden Arap (devlet) karakterinin çelişkilerini örneklemektedir. İsrail bilgi teknolojisinin geniş kullanımı, Amerika Birleşik Devletleri'nin İsrail teknolojisinden yararlanmasını kolaylaştırmış olabilir. Bununla birlikte, Arap siyasi ve askeri elitlerinin teslim olduğu bu aynı askeri/istihbarat teknolojisi, İsrail'in Filistin sömürgeciliğini sağlamlaştırmasına yardımcı oluyor.

Öte yandan, bir uyarı yapılması gerekiyor. Filistinlilerin kendilerinin, en azından El Fetih ve Arafat'ı takip edenlerin, İsrail ile kendi barış anlaşmalarını (Oslo) imzalamış olduklarını hatırlamak önemlidir. Dolayısıyla bu davranışı tekrar edenlerin eleştirileri bunu gözden kaçırmamalı. Ancak son "normalleşme" eleştirisi, İsrail'in pazarlıkta kendi tarafını tutamamasına kayıtsız kalmasına dayanıyor. Ne bu anlaşmaların özü (yani Oslo I ve II) ne de anlaşmanın yazarları tarafından tasarlanan program, Filistin devleti de dâhil olmak üzere ortak ve karşılıklı bir barış anlaşması sağlayamamıştır.

Diğer bazı Müslüman ülkeler (örneğin Türkiye) İsrail ile ilişkilerini sürdürmüştür. Katar, İsrail ile ilişkilerini 1996 yılında bir ticaret ofisi²⁹ aracılığıyla başlatan, ancak dört yıl sonra kesen bir Arap devleti örneğidir. Bu tür ilişkiler, İsrail'in saldırganlığı veya Filistinlilerin devlet olma hakları konusunda sessiz kalma anlamına gelmiyordu. İsrail'in Gazze'ye karşı 2009 yılındaki yıkıcı savaşının ardından Katar, İsrail'in Doha'daki ticaret ofisini kalıcı olarak kapattı. İkili arasındaki temaslar spor etkinlikleri, Gazze'ye yardım götürme ve Hamas ile İsrail arasındaki ateşkesi sürdürme usulleriyle sınırlı kaldı. Bu, Doha'da bir nebze varlığını sürdüren Hamas için kabul edilebilir görünüyor. Yeni normalleşme planına cevaben, Filistinlilere insani yardım sağlayan önemli bağışçılardan biri olan Katar, İsrail işgalinin sona ermesinin, Filistin devletinin, mülteci dönüş hakkının ve uluslararası anlaşmalara saygının "sürdürülebilir çözüm"ün temelleri olduğunu yineliyor.³⁰ Kuveyt, Bakanlar Konseyi'nin Filistin'i "bir numaralı Arap ve Müslüman meselesi" olarak adlandırmasıyla birlikte Filistin devletini, başkenti Doğu Kudüs'ü ve mülteci dönüş hakkını desteklediğini teyit eden benzeri bir tutum sergiledi.³¹

Türkiye her zaman BMDHS m.121(2)'deki kuralı tanımaması durumunda Yunanistan'ın kendi deniz yetki alanlarını ciddi ölçüde genişletmesine ve Türkiye'nin çok dar bir alanı kabul etmesine yol açacağından endişelenmiştir

Dolayısıyla soru şudur: Yeni normalleşme anlaşmaları imzalayan devletler, “barış yapımı” adı verilen nafile çabalara devam etmeli midir? Filistin devletinin temel ilkeleri de dâhil olmak üzere barışa olan bağlılığından sıyrılmakta mahir olan bir hasımla, kör bir inanç doğrultusunda normalleşmeye gitmek, Arap kolektif eylemini (ya da ondan geriye kalanı) hırpalar. Dahası, BAE ve Bahreyn'in konumunda bu durum, müttefikleri Suudi Arabistan'ın altını oymaktadır. 1992 Beyrut barış girişiminin ve Suudilerin bunun için oluşturduğu fikir birliğinin tabutuna son çivi çakmıştır.

Dahası, yeni normalleşme tarzları, barışın tek yönlü bir normalizasyon olarak cesurca yeniden haritasını çıkaran ve onu siyasi sapkınlıkla (ve tam tersi şekilde) ilişkilendiren, yükselen güç ilişkileri bağlamında okunmalıdır. Bunu yaparken normalleşme, tek bir barış standardını teker teker, “bir Arap ülkesi, bir anlaşma” olarak meşrulaştırır. Böylece, “Yüzyılın Anlaşması” zayıf Arap devletlerini köşeye sıkıştırır, böler ve nihayetinde onları inşa edilecek ve yeniden inşa edilecek normal/anormal ikiliğinin içine koyar. Bu, tabiri caizse işaretler ve özneler aracılığıyla, “barış” kelimeleri ve dünyaları karşıtı ve yanlısı olarak hakikatselleştirilmekte ve yeniden üretilmektedir. Böylece, Filistin devleti fikri bu normalleştiriciler ve onların diğerleri arasındaki ikilik içinde sürekli olarak kurgusallanmaktadır. Hiçbir şey barışı bu kadar tarumar edemez. Nitekim, sömürgeciye normallik bahşedilmiştir; sömürgeleştirilenler ise anormallik (barışın düşmanı olarak ifade edilen) alanına hapsedilmiştir.

Sonuç

“Barış” ile ilgili ortaya çıkan sorunlar şimdi Filistinlilerle barışın yasal-hukuki temelini ortadan kaldıran Oslo Anlaşmalarına geri gitmektedir. Oslo'ya razı olan Araplar kendi ayaklarına sıktılar ve İsraililerin işlerini kolaylaştırdılar. Uluslararası hukuk yerine, “barışın tesis edilmesi” terimlerini dikte eden (İsrail ve Amerikan elitlerinin) kişisel hevesleridir. Şimdilik İsraililer, Arap muhataplarını ve normalleştiricilerini zekice alt ettiler. Bu barış-

“Yüzyılın Anlaşması” zayıf Arap devletlerini köşeye sıkıştırır, böler ve nihayetinde onları inşa edilecek ve yeniden inşa edilecek normal/anormal ikiliğinin içine koyar

alımında al-ver durumu yoktur. İsrail sadece almakta ve karşılığında bir şey teklif etmemektedir. Uluslararası hukuka dayanan bir referans çerçevesine sahip olmadığı gibi, bu barış adaletten de katiyyen yoksundur. Bu piyasa mantığında bir tür “barış için barış”tır. Trump, normalleşmenin böylelikle bölgeyi müreffeh hale getireceğini; ipek yolları, çarşıları ve bolluk, bereket görüntüleri yaratacağını söylüyor. Bu olmayacak. Adalet yerini bulana kadar ne bölge ne de dünya barış görecektir.

ABD'nin Vietnam'daki savaşına itiraz ederek başka bir barış hareketinin gerekli olduğunu savunan Martin Luther King, Jr.'ın sözleriyle, “Barış olmadan adalet ve adalet olmadan barış yoktur”. Barış, normatif bir girişimdir. Ya adil bir barış ya da *jus post bellum* (savaştan sonra adalet). Barış, insan haklarının korunması ve güvence altına alınmasına dayanmalı; düzeni garanti etmeli; ekonomileri iyileştirmeli; “egemenlik ve kendi kaderini tayin” hakkı sağlamalı; insan hakları ihlalleri ve hakiki uzlaşma için geçici adalet mekanizmalarını devreye sokmalıdır.³² Bu ilkelerin hiçbiri İsrail-BAE'nin bu son “barış yapımı” turunda yer almıyor. Filistin örneğinde barış, sadece yasal çerçevesinin aşılmasıyla değil, aynı zamanda normatif temellerinin ortadan kaldırılmasıyla da sulandırıldı. Referans noktası artık yasalar değil; tekillik, güç, zenginlik ve lobicilik etkisine sahip bireylerdir. Barışı daha gerçek bir şekilde idrak etmek, normalleşme süreçlerine daha bütünsel bir bakış gerektirir.

Nitekim, barışa ulaşmanın karmaşık gerçeklikleri, sömürgeleştirilmiş bir halk olarak Filistinlilerin sıkıntılarıyla hiçbir ilgisi olmayan yüzeysel normalleşme anlaşmalarıyla sulandırılmaz. Bu sıkıntılar, ülkelerine dönüş hakkı, Kudüs'ün nihai statüsü, su hakları, tartışmalı kutsal yerler, tutuklular, Gazze kuşatması ile savaş zararları ve tazminatıyla alakalıdır. Bunlar Filistinli olmayan Arap devleti veya devlet dışı aktörlerle yapılan bir takım ikili barış anlaşmasıyla basitçe ortadan kalkmayacaktır. Gerçekten anlamlı olmak, barış yapımının ve anlam oluşturmanın önemli olduğu yerlerde iktidara hakikati bildirmeyi içerir. Daha ziyade, Filistinliler için çok boyutlu adaletten mahrum normalleşme girişimleri, ahlaken güdük politikalara kayıtsız, kısa vadeli kazanımlar amaçlayan araçsal politikaların hakikat ve adalet sonrası türleri ile eş anlamlıdır.

Bu barış–alımında al–ver durumu yoktur. İsrail sadece almakta ve karşılığında bir şey teklif etmemektedir.

Uluslararası hukuka dayanan bir referans çerçevesine sahip olmadığı gibi, bu barış adaletten de katiyyen yoksundur.

Bu piyasa mantığında bir tür “barış için barış”tır

Yukarıdaki sorun politik ve entelektüel olarak ikiye katlanmaktadır. Bölgeyi refah (yani piyasa) için istikrara kavuşturmayı vaat eden normalleşme anlaşmaları, adaleti sağlamaktan ziyade ekonomik kazanımların şiddeti caydırdığı şeklindeki basiretsiz ahmaklığı işlemektedir. Barışın bu denli basit şekilde kurgusallanmış olması, Ortadoğu ile ilgili bazı tartışmalarda da yaygın bir durumdur.³³ Bu, politik olan her şeyin çözümünü pragmatik ticari etkileşime indirgeyen Makyavelistlere bırakılmaması gereken bir sorudur. Bu, bilgi üretiminin merkezinde yer alan bir sorudur. Sömürgeciliğin ekonomik ya da politik müdafaasıyla bastırılamaz. Filistinlilerin adalet ve yeniden tanınma iddialarına uyan ve uymayan entelektüel angajmanın kendisi zaten parçalanmış bir vaziyettedir. Bilgi üretimi girişimleri, tarihsel revizyonizm ile işgalin daha şiddetli/kuvvetli eleştirisi arasında değişik şekiller almaktadır.

İleriye bakmak

Revizyonist İsraili tarihçilerinki de dâhil olmak üzere eleştirel sesler, İsrail'in kurulması için Filistinlilerin yerlerinden edilmesi trajedisini ortaya koyarak³⁴, İsrail'in Filistinlilere yönelik şiddetini belgelemektedirler.³⁵ Arap-İsrail çatışmasında ABD'nin rolünü ve bölgedeki hegemonyasını eleştiriyorlar.³⁶ İsraili kadın aktivistler, Siyah Giyen Kadınlar, işgali her hafta protesto ediyorlar.³⁷

Yine de, büyük güçlerce yönetilen uluslararası sistemin, değişen haritaların da gösterdiği üzere, neredeyse sınır tanımayan bir İsrail *ile* bilfiil yaşadığı görülüyor.³⁸ Bu, İsrail yerleşmeci-sömürgeciliğinin kabul edilmesi, Gazze kuşatması ve Filistin haklarının tanınmaması anlamına geliyor. Ancak dünya, İsrail işgaline ve sömürgeleştirilmesine (örtük veya açıktan) rıza göstererek bu işe girişse bile, Filistin haklarının yeniden tanınması olmadan yaşayamayacaktır. Filistinliler ne ortadan kaybolacaklar ne de adalet ve devlet taleplerinden vazgeçecekler. Arapların büyük bir kısmı da bunu kabul etmeyecek. Normalleşme tarzında "barış yapımı"nın derinlik kazanacağı ya da ileri gideceği şüphelidir. Bu sözde Yüzyılın Anlaşmasının temeli olan barış için barış kavramı, Ortadoğu'da barış için uygun bir reçete olamaz. Bu esasen dünyanın, özellikle de ABD gibi büyük güçlerin omuzlarından, Filistinlilerin adil barış haklarını tanıma konusundaki ahlaki sorumluluğu ve bu noktada göstermeleri gereken cesaret yükünü kaldırıyor.

Bu hangi itibarla barış yapımı ve bölgede sorumluluk alma olarak nitelendirilir? Nasıl barışın, istikrarın ya da güvenilir arabuluculuğun geliştirilmesi anlamına gelir? Modern dünyada özgürlük dürtüsü kuvvetliyse, neden özgürlük eşit şekilde uygulanmıyor? Özgürlüğü ve adaleti çağrıştıran enerjik söylemlere neden evrenselci bir bilinçle bakılmıyor? Bu çelişkilerin ta kendisi, adil ve sürdürülebilir barışa engel teşkil ediyor.

Bölge halklarının barışa ihtiyacı var. Ancak bu, barış dışındaki amaçlarla anlaşma yapmak yoluyla olamaz. “Normalleşmenin” Arap kamuoyunun takdirini kazanması için şu ilkelere dayanması gerekir: Filistinliler için adalet, herkes için barış ortamı

Adalet *kimle* değil, *neyle* ilgili olan, kendi içinde önemli bir değerdir. İşgal dünyanın her yerinde kınanır. Baskı, sömürgeleştirme ve ırkçılık da öyle. Bu ahlaki hedefleri karşılamadan, normalleşme tipi barış yapımı, bu büyük değerleri kurgusallaştırma riskini taşır. Normalleşme, neyin makul olduğunu veya neyin özgürlüğü, adaleti hak ettiğini ve neyin yeniden tanınmayı hak ettiğini kısmen hakikatselleştirmektedir.

Filistin ile ilgili olarak, barışı yapımı henüz ahlaki enerji ve ciddiyetle yürütülmüş değil. Barış ve barışı yapımı tanımları gereği normatiftir. Anlaşma yapmak siyasetin bir parçası olabilir. Bununla birlikte, barış, adalet ve tanıma konularının ahlaken içi boşaltılamaz, salt ekonomik etkileşime indirgenemez. Ahlaki içeriğinden arındırılmış, bu tür tepeden inmece barış yapımı inandırıcı veya sürdürülebilir bir barış sağlayamaz. Bahreyn,³⁹ Batı Şeria ve Gazze'deki normalleşme karşıtı protestolar da bunu göstermektedir.

Son zamanlardaki normalleşme planları, Makyavelli ve onun en büyük takipçilerinden Morgenthau gibilerini gülümsetebilir. Bunlar, sözde “ahlaki soyutlamalarla zehirlenmiş” olmaktan kaçınırlar, bunun yerine şöyle düşünürler; “toplumlar için ... kendini korumak ... ahlaki bir görevdir”, hatta devletler ve politika yapıcılar için *tek* ahlaki görevdir.⁴⁰ Bu tür pozisyonlar entrika ve kişisel çıkarlarla doludur. Barış yapımının doğası gereği ahlaki bir girişim olması, aynı derecede zorlu bir ahlaki yükümlülüğün yerine getirilmesini gerektirir: Filistinlilerin kendi kaderini tayin etme ve devlet olma haklarını yeniden tanımak.

Prensip olarak, doğru yapıldığında barış her zaman memnuniyetle karşılanır. Zira bölge halklarının barışa ihtiyacı var. Ancak bu, barış dışındaki amaçlarla anlaşma yapmak yoluyla olamaz. “Normalleşmenin” Arap kamuoyunun takdirini kazanması için şu ilkelere dayanması gerekir: Filistinliler için adalet, herkes için barış ortamı. Pek çok Arap kamuoyunun sorguladığı şey, eşit olmayan ve bölgesel ve siyasi tavizlerin çoğunu Filistinlilere yükleyen uluslararası arabuluculuktaki barıştır. Normalleşme anlaşmaları, İsrail *ile* teker teker Arap devletleri arasında bir tür domino etkisiyle barış yapımı anlaşmalarını hızlandırmaya yönelik olabilir. Ancak Ortadoğu'da barış Filistin *olmadan* mümkün olmayacaktır.

Referanslar

- 1- Beaumont, Peter, "EU Leads Criticism After Israel Passes Jewish Nation State' Law," The Guardian, 19 Temmuz 2018, www.theguardian.com/world/2018/jul/19/israel-adopts-controversial-jewish-nation-state-law Erişim tarihi: 17 Eylül 2020.
- 2- France24, "New French Bill Equating Anti-Zionism with Anti-Semitism 'is Going Very Far Afield'," 3 Aralık 2019, www.france24.com/en/20191203-new-french-bill-equating-anti-zionism-with-anti-semitism-is-going-very-far-afield Erişim tarihi: 17 Eylül 2020.
- 3- Dent, N. J. H. and T. O'Hagan, 1998, "Rousseau on Amour-Popre," *Proceedings of the Aristotelian Society, Supplementary Volumes* 72: 57-73+75.
- 4- Rynhold, Jonathan, 2008, "The Failure of the Oslo Process: Inherently Flawed or Flawed Implementation?" Begin-Sadat Center for Strategic Studies, s. 2.
- 5- Sanders, Jacinta, 1999, "Honest Brokers? American and Norwegian Facilitation of Israeli Palestinian Negotiations," *Arab Studies Quarterly*, 21 (2), s. 49.
- 6- Ross, Dennis, "Lessons of Oslo's Failure Must Be Learned for Peace to Bloom," The Washington Institute for Near East Policy, 1 Ağustos 2004, www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/lessons-of-oslos-failure-must-be-learned-for-peace-to-bloom Erişim tarihi: 22 Eylül 2020.
- 7- LA. Le More (2008). *International Assistance to the Palestinians after Oslo: Political Guilt, Wasted Money*. New York: Routledge. London
- 8- Human Rights Watch, 1997, "Palestinian Self-Rule Areas-Human Rights Under the Palestinian Authority," www.refworld.org/docid/3ae6a7d5o.html#_ftnref16 Erişim tarihi: 21 Eylül 2020.
- 9- El Fassed, Arjan, "Who is Mohammad Dahlan?" Electronic Intifada, 20 Aralık 2006, www.electronicintifada.net/content/who-mohammad-dahlan/6627 Erişim tarihi: 21 Eylül 2020.
- 10- Boatman, Rosly and Alison Martin, 2019, *From Failed to Fair: Learning from the Oslo Accords to Foster a New Rights-Based Approach to Peace for Palestinians and Israelis*, Oxfam, <https://www.oxfam.org/en/research/failed-fair> Erişim tarihi: 22 Eylül 2020.
- 11- A.g.e., ss. 3-11
- 12- Gould, Joe. "Trump: 'No Problem' Selling F35 Jets to UAE." Defense News, 16 Eylül, 2020, www.defensenews.com/congress/2020/09/15/trump-no-problem-selling-f-35-to-uae/ Erişim tarihi: 17 Eylül 2020.
- 13- I24 News, "Emirati Schools Already Teaching About Peace Treaty with Israel in Textbooks," 14 Eylül 2020, www.i24news.tv/en/news/international/middle-east/1600085468-uae-schools-already-teaching-about-peace-treaty-with-israel-in-textbooks Erişim tarihi: 17 Eylül 2020.
- 14- Duncan, Gillian, "Kosher Food to be Served at Abu Dhabi Hotel Restaurants," The National, 10 Eylül, 2020, www.thenational.ae/uae/environment/kosher-food-to-be-served-at-abu-dhabi-hotel-restaurants-1.1075542 Erişim tarihi: 17 Eylül 2020.
- 15- Watan Serb, Al-Sissi Yu'addil al-Manahij al-Dirasiyyah li Ta'ziz Masar al-Tatbi' ma' Israel, 12 Mayıs 2016, <https://bit.ly/2HHUnqo> Erişim tarihi: 19 Eylül 2020.
- 16- Aljazeera. Nadi Al-Aseer: Al-Asra al-Filastiniyum fi Sujun al-Ihtilal Yuwajihun Hirmanan Muda'afan, 24 Mayıs, 2020, <https://bit.ly/31T9yUb> Erişim tarihi: 16 Eylül 2020.
- 17- Amnesty International, 2019, "Israel and Occupied Palestinian Territories 2019," www.amnesty.org/en/countries/middle-east-and-north-africa/israel-and-occupied-palestinian-territories/report-israel-and-occupied-palestinian-territories/ Erişim tarihi: 17 Eylül 2020.
- 18- Human Rights Watch. "Israel: Discriminatory Land Policies Hem in Palestinians," 12 Mayıs 2020, www.hrw.org/news/2020/05/12/israel-discriminatory-land-policies-hem-palestinians Erişim tarihi: 17 Eylül, 2020.
- 19- Human Rights Council, 2018, A/HRC/RES/S-28/1, Resolution Adopted by the Human Rights Council on 18 Mayıs 2018, www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/a_hrc_res_s28_1.pdf Erişim tarihi: 17 Eylül 2020.
- 20- Mazzetti, Mark and Emily B. Hager, "Secret Desert Force Set Up By Blackwater's Founder," *New York Times*, 15 Mayıs 2011, www.nytimes.com/2011/05/15/world/middleeast/15prince.html Erişim tarihi: 22 Eylül 2020.

- 21- İsrail ve Birleşik Arap Emirlikleri arasında imzalanan "Barış Anlaşması"nın tam metni (İngilizce),16 Eylül 2020, www.timesofisrael.com/full-text-of-the-treaty-of-peace-signed-by-israel-and-the-uni-ted-arab-emirates/ Erişim tarihi: 26 Eylül 2020.
- 22- Middle East Observer. Travel Ban Against Veteran UAE Poetess Over Anti-Normalization Stance. 27 Eylül 2020, www.middleeastobserver.org/2020/09/27/travel-ban-against-veteran-emirati-female-po-et-over-anti-normalization-stance/ Erişim tarihi: 3 Ekim 2020.
- 23- Holmes, Oliver, "Netanyahu Vows to Annex Large Parts of Occupied West Bank," The Guardian, 11 Eylül 2019, www.theguardian.com/world/2019/sep/10/netanyahu-vows-annex-large-parts-occupied-west-bank-trump Erişim tarihi: 19 Eylül 2020.
- 24- Schwartz, Felicia and Courtney McBride, "Trump Administration Says Israeli Settlements Aren't Illegal," The Wall Street Journal, 18 Kasım 2019, www.wsj.com/articles/trump-administration-to-say-is-raeli-settlements-arent-illegal-11574104691?mod=hp_lead_pos1 Erişim tarihi: 19 Eylül 2020.
- 25- European Union External Action Service, "Statement by the Spokesperson on advancement of Israeli settlements," 27 Aralık 2018, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/56065/statement-spokesperson-advancement-israeli-settlements_en Erişim tarihi: 19 Eylül 2020.
- 26- Fromkin, David, 2009, *A Peace to End All Peace: The Fall of the Ottoman Empire and the Creation of the Modern Middle East*, New York: Holt Publishers.
- 27- Mearsheimer, John and Stephen Walt, 2007, *The Israel Lobby and US Foreign Policy*, New York: Farrar, Straus and Giroux.
- 28- Eisenstadt, Michael and David Pollock, 2012, Asset Test: How the United States Benefits from its Alliance with Israel, Washington Institute for Near East Policy, Strategic Paper 7, www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/asset-test-how-the-united-states-benefits-from-its-alliance-with-israel Erişim tarihi: 18 Eylül 2020.
- 29- Rabi, Uzi, 2009, "Qatar's Relations with Israel: Challenging Arab and Gulf Norms," *Middle East Journal* 63 (3): 443-459.
- 30- Ministry of Foreign Affairs, Dawlat Qatar Tu'akkid 'ala Maqifiha al-Thabit min al-Qadiyyah al-Filistiniyyah, 20 Eylül 2020, <https://bit.ly/2HHoayP> Erişim tarihi: 21 Eylül.
- 31- Alquds Araby, Al-Kuwait Tu'ayyid Iqamat Dawlah Filastiniyyah Mustaqillah wa 'Asimatuha al-Quds al-Sharqiyyah, 21 Eylül 2020, <https://bit.ly/2TyLK3x> Erişim tarihi: 22 Eylül 2020.
- 32- Williams, Robert E. and Dan Caldwell, 2006, "Jus Post Bellum: Just War Theory and the Principles of Just Peace," *International Studies Perspectives* 7: 309-320, ss. 316-318.
- 33- Bailey, Orb, Jolyon Ford, Oli Brown and Siân Bradley, 2015, Investing in Stability: Can Extractive-Sector Development Help Build Peace? Chatham House, www.chathamhouse.org/sites/default/files/field/field_document/20150619InvestingInStabilityBaileyFordBrownBradley.pdf Erişim tarihi: 18 Eylül 2020.
- 34- Benny Morris, 2004. *The Birth of the Palestinian Refugee Problem Revisited*, Cambridge, Cambridge University Press.
- 35- Pappé, Ilan, 2007, *The Ethnic Cleansing of Palestine*, Oxford: OneWorld Publications.
- 36- Avi Shlaim, 1995. *War and Peace in the Middle East: A Concise History*. Penguin Books.
- 37- S. Helman and T. Rapoport. "Women in Black: Challenging Israel's Gender and Socio-Political Order." *British Journal of Sociology*, Vol. 48 (1997), ss. 681-700.
- 38- BBC Arabic. Al-Tatbi' ma Israel: Hudud Dawlat Israel Muwaddahah fi Khara'it, 16 Eylül 2020, www.bbc.com/arabic/middleeast-54175217 Erişim tarihi: 18 Eylül 2020.
- 39- AlQuds Alaraby, Tadhahurat fil Bahrain Didd al-Tatbi' ma' Israel, 18 Eylül 2020, <https://bit.ly/3mx-otlz> Erişim tarihi: 18 Eylül 2020.
- 40- Hans Morgenthau, 1950, "The Mainsprings of American Foreign Policy," *American Political Science Review*, 44 (4), ss. 853-854.

YAZAR HAKKINDA

Larbi Sadıki Al Sharq Strategic Research'te uzman araştırmacı ve Katar Üniversitesi'nde Arap Demokratikleşmesi Profesörü ve The Search for Arab Democracy: Discourses and Counter-Discourses [Arap Demokrasisi İçin Arayış: Söylemler ve Karşı-Söylemler] (Columbia University Press, 2004) ve Rethinking Arab Democratization: Elections without Democracy [Arap Demokratikleşmesini Yeniden Düşünmek: Demokrasinin Olmadığı Seçimler] (Oxford University Press, 2009) kitaplarının yazarıdır. Kendisi en son Routledge Handbook of Middle East Politics: Interdisciplinary Inscriptions [Routledge Ortadoğu Siyaseti Elkitabı: Disiplinlerarası Yazılar] (2020) kitabının editörlüğünü yaptı. Larbi ayrıca QNRF tarafından fonlanan "Transitions of Islam and Democracy: Engendering 'Democratic Learning' and Civic Identities [İslam ve Demokrasinin Dönüşümü: 'Demokratik Öğrenim' ve Sivil Kimliklerin Ortaya Çıkışı]" başlıklı dört yıllık bir projenin de Baş Araştırmacısıdır. Araştırma Alanları: Demokratikleşme, Demokrasi ve İslamcılık, Arap Baharı, Yeni Siyaset ve Protesto ve genel anlamda Arap siyasetidir.

AL SHARQ STRATEJİK DÜŞÜNCE KURULUŞU HAKKINDA

Al Sharq Stratejik Düşünce Kuruluşu, demokratik katılım, bilinçli vatandaşlık, çok taraflı diyalog ve sosyal adalet ideallerini teşvik etmek amacıyla, tarafsız ve titiz bir yaklaşımla araştırma yapmayı üstlenen bir düşünce kuruluşudur.

Adres: İstanbul Vizyon Park A1 Plaza Kat:6
No.:68 34197 Bahçelievler / İstanbul / Türkiye
Telefon: +902126031815
Faks: +902126031665
E-posta: info@sharqforum.org

الشرق
للأبحاث الاستراتيجية

AL SHARQ
STRATEGIC
RESEARCH

research.sharqforum.org

SharqStrategic